

2014

in
lijstjes

Midden in de samenleving

Theater

Veel politiek toneel dit jaar in de zalen én de lijstjes, zie 'The Fountainhead', 'Jeremia' en 'Gavrilo Princip'.

Maar er is ook alle lof voor frisse klassiekers als

'Who's afraid...?', 'Hamlet vs. Hamlet' en 'Thyestes'.

THEATER

HERIEN WENSINK

1 The Fountainhead door Toneelgroep Amsterdam. Regisseur Ivo van Hove transformeert dogmatische Ayn Rand tot groots theater, even intellectueel als emotioneel.

2 Thyestes, door Belvoir Theatre Sydney. Simon Stones radicale actualisering van Seneca's tragedie komt aan als een stomp in de maag.

3 Gavrilo Princip door de Warme Winkel. Groots, chaotisch, roerend, intelligent; de Warme Winkel telt overtuigend terug tot het jaar 1914, en vindt parallellen met nu.

4 Jeremia, door Sadettin Kirmiziyüz en Marjolijn van Heemstra. Via vele verwarrende zijwegen stellen de makers belangrijke, ongemakkelijke vragen over krakers, reaguurders en de verguizing van Hans Janmaat.

5 The Truth About Kate, Davy Pieters/Frascati Producties. Theatrale versie van celebritydocumentaire toont inhoud via de oppervlakte.

MUSICAL

HENK VAN GELDER

1 Moeder ik wil bij de revue. Oogstrelende opsmuk en valse artiesten-grappen in het verhaal over de Limburgse jongen die artiest wil worden.

2 The Sound of Music. Opnieuw geënceneerd, op tintelfris topniveau. Anouk Maas als een volwassen wordende Maria en Ad Knippels als de baron die veel meer gevoel heeft dan we altijd dachten.

3 De Jantjes. Bijna honderd jaar oud, maar met zorg afgestoft, en de liedjes blijven onweerstaanbaar. Pittoresk en beweeglijk.

4 Hij gelooft in mij. De lach-en-een-traanmusical over André Hazes haalde ook dit jaar volle zalen en blijft dus in de ere lijst.

5 Soldaat van Oranje. Weer een volhouder die nog het hele jaar bleek mee te kunnen. Niet de beste musical, wel een belevenis. Nu al ruim vier jaar en ook volgend jaar weer wogens succes geprolongerd.

THEATER

KESTER FRERIKS

1 Oresteia door Noord Nederlands Toneel. Een estafette van de moord: dat is de *Oresteia* van Aischylos in de regie van Gerardjan Rijnders.

2 Who's Afraid of Virginia Woolf? door Toneelschuur en Toneelgroep Oostpool. Verzenigende versie, als gloednieuw, van overbekend huwelijksdrama. Regie: Erik Whien.

3 I see you door Naomi Velissariou. Magisch theaterspel geïnspireerd op Sartres *Huis Clos*. Bram Coopmans vertolkt prachtig een naar liefde verlangende man.

4 Het onderzoek door het Nationale Toneel. Casper Vandeputte brengt met acteurs als Hans Croiset, Mark Rietman en Antoinette Jelgersma beklemmende voorstelling over de vernietigingsdrijf van nazi-Duitsland.

5 Freitag door Schauspiel Bochum. Heftige, heldere regie door Eric de Vroedt in Duitsland van liefdevol incestdrama van Hugo Claus.

CABARET

HENK VAN GELDER

1 André Manuel – Het geval apart. Sardonische solo van Manuel die harde grappen maakt in het kader van de bange vraag of we nog kunnen zeggen wat we willen zeggen.

2 Claudia de Breij – Teerling. Geëngageerde ernst in mooie balans met beeldende spot en elegante liedjes, in overtuigend pleidooi voor betere (en fantasievollere) wereld.

3 Richard Groenendijk – Met de mantel der liefde. Bonte afwisseling van schamtelooz sentiment en vileine interrupties over familie, collega's, zijn carrière en zijn vriend.

4 Louise Korthals – Zonder voorbehoud. Gekkgheid in verhalen van persoonlijke aard en maatschappelijke betrokkenheid in vormvaste liedjes en fleurige conferences.

5 Emilio Guzman – Een dunne dekmantel. Intrigerend zelfonderzoek over of een cabaretier agressief moet zijn. Spanning en milde spot.

DANS

FRANCINE VAN DER WIEL

1 Vader van Peeping Tom. Met surrealisme, humor en mededogen schetst *Peeping Tom* de verwarrende werkelijkheid van een dementerende man in een verpleeghuis.

2 Mirror Mirror van Conny Janssen. Beeldschone locatievoorstelling in de Onderzeebootloods van de RDM. Enkelhoog in het water, volop in de ontroering.

3 Elégie van Olivier Dubois: dit keer geen choquerende of repetitieve beelden, maar het ontroerende gevecht van de kwetsbare mens in een universum vol duistere krachten.

4 The Black Piece van Ann Van den Broek. Geheimzinnige geluiden en ongreepbare betekenissen in een duister dat tegelijk beangstigt en bedreigt; een verwarrende droom.

5 Dutch Doubles van Het Nationale Ballet: ijzersterke line-up in een project dat vooral waardering verdient om zijn ambitie.

CABARET

RON RIJGHARD

1 Ali B – Ali B bekend(t). Mooi opgebouwd en slim, grappig en ontroerend programma over waarom mensen elkaar beter moeten leren kennen. Loopt uit op een vernuftig betoog over zijn geloof, de islam.

2 Claudia de Breij – Teerling. Uitgebalanceerd, fel en scherp programma over durven dromen en de moed om je leven te veranderen.

3 Richard Groenendijk – Met de

mantel der liefde. Grappenkanon mengt geëngageerde verhalen over vluchtelingen en discriminatie met hilarische, nietsontziende metaforen.

4 Bridget Christie – Een ondankbare vrouw. Britse comedian fileert alledaags seksisme, met lange reeks onwaarschijnlijke voorbeelden. Razendsnelle, intelligente comedy.

5 De Partizanen. Spits debuteert van jong duo dat de zelfingenomenheid van een generatie tot absurde proporties oppompt.

THEATER RON RIJGHARD

1 The Fountainhead door Toneelgroep Amsterdam/ Ivo van Hove. Extreem prikkelend en origineel ideeëentheater, groot opgezet, en gespeeld met het hart. De boekvertoning die wel slaagde.

2 Schijn, door Fahd Larhzaoui. Schrijnend autobiografisch relaas over een gedwongen dubbelleven en een bevrijdende coming-out.

3 Who's Afraid of Virginia Woolf? door Toneelschuur. Briljant acteren van Jacob Derwig en Maria Kraakman. Regie van Erik Whien snijdt met scalpel in de kanker van een huwelijk.

4 James III door The Royal National Theatre en The National Theatre of Scotland. De *star power* van een lachende, lichtvoetig spelende Sofie Gråbøl is onweerstaanbaar.

5 De Zone van Alexandra Broeder. Pure horror. Opgesloten in een donker hok, met flikkerend tl-licht, daalt in wat marteling doet met een mens.

JEUGDTHEATER BRECHTJE ZWANEVELD

1 Bekdichtzitstil door Theater Artemis en Theater Antigone. Hartverscheurend relaas over inventiviteit, weerbaarheid en onmacht van drie kinderen met een gedragsstoornis. Hun strijd om vertrouwen en vriendschap is hoopvol en aangrijpend.

2 De man die alles weet door Maas Theater/Theater Artemis. Kleuterdaïsme met hilarische publieksparticipatie in regie van Jetse Batelaan.

3 Niet huppelen! door Raaijmakers/Geerlings, Stip theaterproducties en Bontehond. Absurdistische anarchie die elke betutteling in de wereld van kleuters op zijn kop zet.

4 Jamal door De Toneelmakerij. Intieme voorstelling met indringende tekst van Daniel van Klaveren over radicaliserende puber en zijn wanhopige mentor.

5 Leo en Lena door NTjong. IJzersterk spel in een wanhopig-harts-tochtelijke pubercarrousel.

THEATER JOKE BEECKMANS

1 Thyestes door Belvoir Theatre Sydney. Simon Stone laat het publiek in shock achter met een radicaal gemoderniseerde gruwelmythe.

2 Elektra door NTGent ism het Nationale Toneel. Julie Van den Berghe bedacht bij de klassieke tragedie imposante filmische beelden, met een blazerstrio dat sfeervol illustreert en komisch verstoort.

3 Gavril Princip door De Warme Winkel. Gedurfd dwaze en groteske reconstructie van de moord op Franz Ferdinand.

4 Een bruid in de morgen door Toneelgroep Amsterdam ism Frascati Producties. Regisseur Maren E. Bjørseth houdt Claus' familietragedie knap luchtig, met troef Camilla Siegertsz als komisch kindbruidje.

5 Hamlet vs Hamlet door Toneelgroep A'dam. Terechte Theo d'Or voor Abke Haring, die Tom Lanoyes bewerking ritmisch rapt en ratelt.

... EN DE TEGENVALLERS

Madame Bovary door Theatergroep Suburbia. Regisseur Julia Bless laat de titelheldin (Susan Visser) overdadig en hysterisch spelen. (KF)

Vuurvogel door Het Nationale Ballet. In foeilelijk decor vindt Ivan tsarevitsj dankzij vuurvogel een zwakbegaafde prinses. Teleurstellend weinig sporen van Alexei Ratmanskij's choreografische meesterschap. (FvdW)

Dantons dood – De oversteek door Toneelgroep Amsterdam. Adelheid Roosens lovenswaardige zoektocht naar nieuw theaterpubliek botst met Johan Simons' gesloten en hoogdravende Büchnerinterpretatie. (JB)

Karakters door Kasper van Kooten. Zijn vorige programma was verrassend qua techniek, inventiviteit en vertel talent. Maar dit keer leek hij het slechts dunnetjes over te doen met zouteloze grapjes over roem en een mislukte poging tot poëzie. (HVG)

FOTO ANP

FOTO IAN VEDSMEWEL

Fountainhead raakt hart en hoofd

Door **Herien Wensink**

Zeven jaar wilde Ivo van Hove al een toneelbewerking maken van Ayn Rands lijvige ideeënroman *The Fountainhead* (1943). Je zou het een zegen kunnen noemen dat het hem pas laat lukte om de rechten te krijgen. Want het vereist een meesterhand om Rands granieten geloofsleer tot transparant, vitaal toneel te maken.

Van Hove slaagt fenomenaal: *The Fountainhead* was het grootste succes van Toneelgroep Amsterdam dit jaar; alle avonden in Amsterdam uitverkocht, een daverend onthaal op het Festival d'Avignon en bijna uitsluitend juichende recensies, tot in *Le Monde* aan toe. Twee keer prijkt *The Fountainhead* hier bovenaan de lijstjes.

Rands kloeke roman telt bijna 800 pagina's en schiet heen en weer tussen soap en ultrarechts pamflet. De anekdote over de twee concurrerende architecten Peter Keating en Howard Roark, hun successen en mislukkingen op het werk en in de liefde, is goed genietbaar en zelfs meeslepend. Onder sommige kunstenaars geldt het boek als een bijbel, vanwege de compromisloze kunstopvatting die Rand erin uit.

Maar de onderliggende ultraliberale ideologie, die zich later in haar schrijfcariëre nadrukkelijker zou manifesteren, is zo nu en dan onverdraaglijk. Haar onderscheid tussen de schepende en de tweedehands mens neigt naar gevaarlijk, en haar allergie voor gemeenschapsdenken is soms ronduit misselijkmakend. „Geen mens kan leven voor een ander”, schrijft ze. „Zo'n

relatie brengt alleen wederzijds berdf teweeg.”

Daarnaast introduceert Rand veel te veel personages, die met uitzondering van de hoofdfiguren vaak slechts bordkartonnen belichamingen van haar politieke ideeën zijn. De lezer zakt zo geregeld weg in Rands ideologische moeras.

Maar Van Hove overkomt dat niet. Met vaste hand houdt hij alle verhaallijnen en figuren bij elkaar, en laat de vele scènes vlot in elkaar overvloeien, terwijl het geheel tegelijk luchtig en soms zelfs aangenaam chaotisch blijft. Van de bordkartonnen personages weten hij en zijn topcast stuk voor stuk echte mensen te maken.

Ook Roark en Keating krijgen een diepere laag. De door Rand innig bewonderde Roark (een even aardse als mooi onpeilbare Ramsey Nasr) is hier stukken menselijker; Keating, bij Rand mikpunt van hoon, verdient dankzij het hoopvolle spel van Aus Greidanus lang de sympathie van het publiek. Hun beider *love interest*, de mysterieus-getroefde Dominique Francon, wordt ondanks haar complexe gevoelsleven hoogst geloofwaardig vertolkt door Halina Reijn, en Hans Kesting als de enigmatische Gail Wynand zorgt verrassend voor de liefdevolle, menselijke noot.

Ook intellectueel levert Van Hove een topprestatie. Hij weet Rands meedogenloze doctrine om te buigen tot een menselijk dilemma. Kun je volledig autonoom zijn, zonder te zwichten voor macht of massa? En zo ja: is dat wenselijk? Brengt het egocentrische individu de samenleving verder voor-

uit dan de polderende sociaal-democraat? Eendimensionaal pamflet werd dubbelzinnig discussiestuk. Zo raakt *The Fountainhead* hart én hoofd.

De voorstelling kwam precies op het goeie moment - zowel binnen het oeuvre van Van Hove, als in de tijd: een moeilijke periode voor het theater. Ja, er was de prozaïsche rechtenkwestie, maar toch: de timing maakte deze voorstelling tot een statement, een 'signature piece'.

Als gevolg van de bezuinigingen en de crisis worstelen veel kunstenaars, inclusief vermoedelijk Van Hove, met de vraag of, en hoe, ze hun artistieke autonomie kunnen combineren met publieksbereik. Kan een radicaal, compromisloos, volstrekt eigen kunstwerk een groot publiek bereiken en bekoren? Expliciete antwoorden blijven in *The Fountainhead* uit. Maar de voorstelling zelf is het antwoord.

**Ayn Rands
granieten
geloofsleer
wordt vitaal
en fris toneel**

Halina Reijn als Dominique Francon en **Aus Greidanus jr.** als Peter Keating in de voorstelling **The Fountainhead** van Toneelgroep Amsterdam.